

SENTÈNCIA de 8 de gener de 2004

Dol com a vici de la voluntat contractual: concepte i requisits.- Clàusula rebus sic stantibus: finalitats, requisits i efectes.- Prova en la segona instància: improcedència.- Càrrega de la prova

Reunida la Sala Civil del M.I. Tribunal Superior de Justícia d'Andorra, sota la presidència del M I. Sr. Jean Louis VUILLEMIN, i els magistrats M.I. Sr. Antoni BRUGUERA MANTÉ i M.I. Sr. Joan Manel ABRIL CAMPOY, ha adoptat la resolució següent:

ANTECEDENTS DE FET

I.- La representació processal del Sr. Josep V.M., com a titular de SUMALISA va formular demanda, de data 6-10-1999, contra la mercantil SCHAAP-KAAS,B.V., segons la qual sol·licitava, en primer terme, l'anul·lació del contracte per la concurrència de dol; subsidiàriament la resolució del contracte per l'aplicació de la clàusula rebus sic stantibus; la recuperació de l'aval per no compliment de les condictiones, per existència d'incompliment contractual realitzat per la defenent i amb la indemnització dels danys i perjudicis per l'actuació dolosa de la defenent, així com la imposició de les costes processals.

La part defenent va presentar escrit de contesta a la demanda, en data 27-10-1999, en virtut del qual va demanar el rebuig de la demanda i la imposició a la part defenent de les costes processals de la instància.

II.- L'Honorable Tribunal de Batlles va dictar sentència, de data 4 de juny de 2003, essent la seva part dispositiva la que segueix: "DECIDEIX Que ha de desestimar i desestima la demanda interposada per la representació del Sr. Josep V.M., titular de SUMALISA, contra SCHAAO-KAAS, B.V. en demanda de declaració de nul·litat del contracte signat per ambdós el 21 de febrer de 1995, i subsidiàriament la modificació del mateix en virtut de les clàusules rebus sic stantibus, enriquiment injust o per incompliment contractual, condemnant al Sr. Josep V.M., titular de SUMALISA, al pagament de les costes processals, inclosos honoraris d'advocat i procurador".

III.- La representació processal de la part agent va interposar recurs d'apel·lació contra la sentència dictada per l'Honorable Tribunal de Batlles i va presentar escrit de conclusions, de data 17-9-2003, en el qual pels motius contingut en el mateix, sol·licitava la revocació de la sentència. Per el contrari, la part apel·lada en el seu escrit de contesta a les conclusions, de data d'entrada 7-10-2003, demanava la confirmació de la sentència i la imposició a la part recurrent de les costes processals.

Ha actuat com a magistrat ponent el M.I. Sr. Joan Manel ABRIL CAMPOY.

FONAMENTS DE DRET

I.- La resolució del present recurs d'apel·lació exigeix analitzar de forma individualitzada els diferents motius d'apel·lació que esgrimeix la part recurrent, d'acord també amb l'articulació que dels mateixos en fa de forma principal i subsidiària, per així donar resposta a les pretensions que exercita i, per consegüent, acomodar-se als principis de congruència i de claredat expositiva, a la vegada que l'estimació o refús dels mateixos haurà de descansar en l'ordenament jurídic, com ordena l'article 86 de la Carta Magna.

Amb aquestes premisses, amb anterioritat a l'examen dels concrets motius de greuge contra la sentència d'instància, aquesta Sala ha de refusar la petició de pràctica de prova en segona instància. I el rebuig de la sol·licitud de la pràctica de la prova es fonamenta en el fet que l'article 73 de la Llei Transitòria de Procediments judicials de 21 de desembre de 1993 permet que en segona instància es procedeixi a la pràctica de la prova, quan la Sala ho consideri adequat a través de les diligències per a millor proveir, o quan la prova no s'hagi practicat en primera instància per causes no imputables a qui la sol·licita o hagués estat denegada inadecuadament i s'hagués formulat l'oportuna protesta. En el present cas, s'argumenta que la prova ha estat rebutjada de forma inadequada, però aquesta Sala considera a l'igual que ho feu en el seu moment l'òrgan judicial d'instància que la prova sol·licitada (V i VI DOCUMENTAL) esdevé innecessària per a la resolució del present litigi, atès que ja resta provat el descens de les importacions, i per tant de la facturació, respecte el formatge d'ençà l'any 1996, a la vegada que no esdevé pertinent tampoc per a resoldre el plet si altres empreses holandeses introduïen el producte

al Principat d'Andorra a través de llicències de tercers països.

II.- Establerta l'anterior consideració, el primer dels motius que articula la part recurrent es fonamenta en el fet que el contracte que lligava a les parts, de febrer de 1995, i en virtut del qual a l'agent se li concedia una exclusiva per la distribució dels productes de la defenent per quatre anys en el Principat d'Andorra es justificava en la recuperació del deute de 192.000 florins holandesos i que la defenent, com a empresa exportadora de formatge, ja devia saber l'any 1995, moment de la perfecció del contracte, que la Unió Europea suprimiria les restitucions a les exportacions de làctics. Per tant, considera que es va actuar amb dol, que aquest s'ha acreditat i que s'ha d'anul·lar el contracte afectat per aquest vici del consentiment.

El dol com a vici del consentiment que provoca que una de les parts presti el consentiment a la celebració d'un contracte que, sense l'existència d'aquest engany o artificis destinats a l'obtenció del consentiment, no hagués prestat ha de provenir de l'altra part contractant i ha de poder ésser qualificat com a greu, a la vegada que deu ésser acreditat per aquell que sustenta la seva concurrència quan es va prestar el consentiment. Així, si s'analitza la prova practicada es pot concloure que l'al·legació que la part defenent coneixia que la Unió europea eliminaria les restitucions a les exportacions dels productes làctics en un període breu des de la perfecció del contracte amb la part agent, és simplement una mera al·legació de part que no té cap recolzament probatori, per la qual cosa, essent la càrrega de la prova d'aquest extrem incumbència de la part recurrent, ha de decaure aquest motiu d'apel·lació (cfr. Digest 22,3,21 "**semper necessitas probandi incumbit illi, qui agit**"). I en aquest mateix sentit decisorí s'encarriren altres fets acreditats en els procediment, com són que, després de les converses entre les parts i a iniciativa de la part agent, fou aquesta qui va assumir la tasca de redactar el contracte amb el seu clausulat i que aquest, un cop remès, fou signat per la part defenent. I des d'aquest punt de vista, s'ha d'asseverar que esdevé difícil adduir l'existència d'un vici del consentiment, fonamentat en l'engany, artificis o maquinacions insidioses dirigides a l'obtenció del consentiment de l'altra part, quan la iniciativa de la contractació i la redacció del document que ha de contenir els diferents pactes que regiran les relacions entre les

parts, correspon a qui addueix l'existència del suposat defecte del consentiment.

III.- De forma subsidiària articula la part recurrent diferents greuges contra la sentència d'instància, que consisteixen en l'aplicació de la clàusula rebus sic stantibus; i amb caires subsidiari respecte d'aquest motiu s'al·lega l'existència d'enriquiment injust. I, en darrer terme, es manté l'existència d'un incompliment contractual fonamentat en la pretesa vulneració de l'exclusiva i en la venda a preus superiors als pactats en el contracte.

La viabilitat de la clàusula rebus sic stantibus, que prové del dret comú ("contractus qui habent tractum successivum vel dependentiam de futuro rebus sic stantibus intelliguntur") es conceptuada com un remei extraordinari que permet, en ocasions, la modificació o resolució del contracte en atenció a la gran desproporció que es genera entre les prestacions de les parts si es compara el moment de perfecció del contracte i aquell en el qual s'ha de complir. Des d'aquest punt de vista, es produeix un conflicte entre la vinculació contractual que s'origina des del concurs de l'oferta i l'acceptació, que dóna lloc al consentiment que recau sobre l'objecte i la causa i que, per tant, origina l'existència de contracte i el seu efecte vinculatori, obligacional i relatiu (cfr. Codi 4,10, 5 i digest 46,3,80 i STM de 12-6-1990) i que respon al principi "pacta sunt servanda" i que possibilita el manteniment de la seguretat jurídica, i entre l'equitat que justifica que en supòsits excepcionals es puguin atemperar o mitigar els efectes rigorosos de les normes, ja siguin contractuals o legals, quan les circumstàncies tingudes en compte entre les parts han patit una greu alteració que dóna lloc a una desproporció evident entre les prestacions d'ambdues parts o que frustra definitivament la finalitat que es cercava amb el contracte. Per consegüent, ja des d'ara s'ha d'advertir que la clàusula rebus sic stantibus constitueix un remei de talant molt excepcional i que els òrgans judicials han de ser escrupulosos en l'apreciació dels seus requisits.

Pel que es refereix als requisits que ha de reunir la clàusula rebus sic stantibus són els següents. En primer terme, s'ha de tractar d'una relació obligatòria de tracte successiu; en segon terme, cal que s'hagi produït una alteració extraordinària de les circumstàncies i aquest judici comparatiu s'ha d'efectuar entre el moment de la perfecció i el de compliment; en tercer terme, cal que l'esmentada alteració originí una desproporció rellevant

entre les prestacions de les parts contractants; que les circumstàncies sobrevingudes que donen lloc a la desproporció enorme de les prestacions siguin imprevisibles i, en darrer terme, que no existeixi altre remei o mecanisme per evitar el perjudici ocasionat a una de les parts. Ja, en aquest context, la STM de 27-2-1985 establia que **"la clàusula rebus sic stantibus ha tingut aplicació en aquelles situacions en què de manera imprevisible i impensada, una alteració estranya als contractants de les circumstàncies del món exterior, era susceptible de produir un trencament de l'equilibri de les prestacions, que sorprenent les parts, ocasionava que alguna d'elles veia com el contracte esdevenia inútilment i greu perjudicial"**.

IV.- Correspon, per tant ara, traslladar aquestes consideracions al supòsit que s'analitza i determinar si en el cas concret concorren els pressupòsits per l'acolliment per aquesta Sala de la clàusula rebus sic stantibus. En el present litigi resta acreditat que ens trobem davant d'una relació de tracte successiu, tota vegada que les parts van pactar una concessió d'exclusiva per un període de quatre anys i que l'esdeveniment que va provocar l'alteració de les circumstàncies entre les tingudes en compte en el moment de la gènesi del contracte i el del compliment fou imprevisible, atès que es va tractar d'una decisió dels òrgans comunitaris que van motivar que es deixessin de percebre les subvencions a les exportacions de làctics. Resta, per tant, per examinar si aquesta alteració pot ésser qualificada com a extraordinària i si va originar una desproporció enorme entre les prestacions d'ambdues parts contractants.

Pel que es refereix a l'alteració de les circumstàncies aquesta s'ha de qualificar d'extraordinària i a més va provocar un desequilibri rellevant entre les prestacions de les parts. En efecte, l'any següent a la perfecció del contracte (21 de febrer de 1995, foli 18) es van suprimir les restitucions a les exportacions i això va generar que les exportacions de formatge patissin un greu descens pel que respecta al Principat d'Andorra. Així, si s'analitza el volum d'exportacions l'any 1995, abans de l'esdeveniment extern i imprevisible que genera el canvi de les circumstàncies tingudes en compte pels contractants, resulta que aquest, segons la certificació del Ministeri de Finances (foli 317 i ss) és de 6.867 tones, pels productes de formatge i mató, i a la fi de 1998 (segons contracte el 31-12-1998 s'acabava el període de la distribució en exclusiva) és de 3.798, el que suposa una reducció de les importacions de pràcticament el 45%, i que segons la

informació facilitada pel Ministeri de Finances, de data 16-2-2000 (folis 143 i 144) les importacions de formatge Edam i Gouda l'any 1995 sumen 2.226.677 Kg i a l'any 1998 sumen 578.857 Kg, el que suposa una reducció de quasi bé el 75% de les importacions. I aquesta disminució notòria i rellevant del volum d'importacions es troba també acreditada per les testificals dels Srs. Josep Maria M.T., Enric S.T. i Josep R.B. (folis 165, 170 i 166 respectivament).

Per consegüent, s'ha d'entendre provat l'alteració extraordinària de les circumstàncies en relació a aquelles que existien en el moment de la perfecció del contracte. Pertoca ara analitzar per la Sala si aquesta alteració de les circumstàncies, extraordinària i imprevisible, va influir en l'equilibri o proporció entre les prestacions. I la resposta no pot ésser sinó afirmativa. Si s'estudia el contracte signat per les parts en data 21-2-1995 s'extreu que la distribució dels productes de la defenent s'atribuïa a la part agent per un període de quatre anys i en règim d'exclusiva i se li serviria el producte al preu de mercat i sense ésser superior a la mitjana del preu FOB (free on board) de les tres firmes holandeses del rànkig holandès. I així mateix s'establia que el deute de 192.000 florins que la defenent tenia contra el seu antic distribuïdor era assumit per la part agent i que el preu s'aniria pagant a través d'un 5% de la facturació o compres que efectués la part agent a la defenent. S'establia també que si transcorreguts els quatre anys no s'havia satisfet el deute assumit es pagaria d'una sola vegada, com a pressupòsit per a poder prorrogar l'exclusiva. El que va succeir fou que amb l'alteració extraordinària de les circumstàncies, consistent en la baixada molt rellevant del volum de les exportacions, les prestacions de les parts restaven molt desequilibrades, a la vegada que esdevenia inviable l'assoliment de la finalitat cercada amb el contracte. En efecte, amb aquest es volia saldar un deute aliè, que s'assumia, a través de les compres a la part defenent i de la seva col·locació en el Principat d'Andorra, mitjançant la concessió d'una exclusiva. La pèrdua d'un volum d'importació entre el 45% i el 70%, segons les proves ja esmentades, originava que mentre la defenent mantenia el recolzament del seu dret subjectiu de crèdit, perquè si no es satisfesia amb el 5%, transcorreguts els quatre anys podia exigir la totalitat del ròssec i a més gaudia d'una garantia bancària pel cas d'incompliment, la part agent havia vist com el mecanisme amb el qual pretenia tornar el deute assumit i obtenir ingressos amb la distribució del producte i possibilitar en

el futur la pròrroga de l'exclusiva desapareixia d'acord amb les noves circumstàncies, que li impedié aconseguir la finalitat cercada amb el contracte.

Per tant, concorren tots els pressupòsits, a la vegada que l'al·legació de la clàusula rebus, en defecte de l'anul·lació del contracte per vicis del consentiment (dol) és el darrer remei per evitar el perjudici generat a la part agent i que pot ésser articulat per la mateixa, tota vegada que no existeix cap defecte generador de la nul·litat, no s'ha provat, encara que sí s'ha al·legat l'anul·labilitat, amb la qual cosa es compleix amb el caràcter subsidiari del remei orientat a evitar el perjudici generat a una de les parts amb motiu del compliment del contracte.

Per últim, s'ha de ressenyar que si bé s'ha de preferir l'efecte modificatiu de la clàusula rebus sic stantibus i, per tant, els òrgans judicials han d'intentar el restabliment dels programes prestacionals, d'acord amb el principi de conservació del negoci jurídic, en el present cas el transcurs del temps i la finalització del període d'exclusiva fa que això esdevingui inviable i s'hagi d'optar necessàriament per l'efecte resolutori del contracte.

V.- Les anteriors consideracions motiven que no s'escaigui l'examen dels restants motius d'apel·lació i que s'hagi de revocar la sentència d'instància. No s'escau efectuar imposició de les costes processals d'aquesta segona instància (arg. Novel·la 82, capítol X), ni tampoc de primera instància, ateses les especials circumstàncies que han obligat a l'òrgan judicial a examinar els requisits per a l'acolliment d'un remei excepcional, contrari a la màxima pacta sunt servanda i que ha de donar peu a la resolució del contracte.

Vistos la legislació vigent i els Usos i Costums aplicables al present cas,

La Sala Civil del M.I. Tribunal Superior de Justícia d'Andorra,

DECIDEIX

ESTIMAR el recurs d'apel·lació interposat per la representació processal del Sr. Josep V.M., titular de SUMALISA contra la sentència, de data 4-6-2003, dictada per l'Honorable Tribunal de Batlles i hem d'estimar la demanda

presentada pel Sr. Josep V.M., titular de SUMALISA contra la mercantil SCHAAP-KAAS,B.V. i declarar que en aplicació de la clàusula rebus sic stantibus procedeix decretar la resolució del contracte des del moment de l'alteració sobrevinguda de les circumstàncies, sense que l'agent resti obligat a pagar la suma de 168.500 Florins Holandesos, restant sense efecte la garantia bancària per l'esmentada quantitat i condemnar a la part defenent a estar i passar pels anteriors pronunciaments. No s'escau efectuar imposició de les costes processals d'aquesta alçada ni de primera instància.

Així per aquesta nostra resolució, de la qual en serà tramés testimoni a l'Hble. President de la Batllia, per al seu coneixement i als efectes escaients, definitivament jutjant, ho pronunciem, manem i signem.-